

Lausunto
Ulkoministeriö
31.8.2018

CRASH ry:n, Eettisen kaupan puolesta ry:n, Kehitysyhteistyöjärjestöjen EU-yhdistys Kehys ry:n, Kepa ry:n, Pelastakaa Lapset ry:n, Plan International Suomen, Reilu kauppa ry:n, Suomen Ammattiliittojen Solidaarisuuskeskus SASK ry:n ja Suomen Lähetysseuran yhteinen lausunto koskien kansainvälistä oikeudellisesti sitovaa asiakirjaa ihmisoikeuksista monikansallisten yhtiöiden ja muiden yritysten toiminnassa sekä Suomen kannasta siihen.

Kiitämme mahdollisuudesta lausua asiasta. **Pidämme YK:n ihmisoikeusneuvoston asettaman hallitustenvälisen työryhmän alaisuudessa käytäviä neuvotteluja ja niiden tavoitteita erittäin tärkeinä ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta globaalisti.**

Yritystoiminnalla ja kansainvälisellä kaupalla on valtava merkitys ihmisoikeuksien toteutumisessa ja ihmisten toimeentulon takaamisessa. Yritykset tuottavat tarpeellisia tuotteita ja palveluja sekä työllistävät ja maksavat veroja. Osa yrityksistä on kuitenkin mukana toiminnassa, jossa poljetaan lasten, työntekijöiden tai yhteisöjen oikeuksia. Kansainvälinen työjärjestö ILO on arvioinut, että pakkotyövoiman uhreja on globaalisti 25 miljoonaa ihmistä. 152 miljoonaa lasta tekee terveydelleen tai koulunkäynnilleen haitallista työtä.

Kansainväliset säännöt uhrien pääsystä oikeussuojan piiriin ovat edelleen puutteelliset.

Ainoastaan viime vuoden aikana Business & Human Rights Resource Center -järjestölle tehtiin 400 valitusta yritystoiminnasta johtuvista ihmisoikeusloukkauksista. Yrittäessään saada vastauksia yrityksiltä järjestö on todennut, että ihmisoikeusloukkausten uhreilla on hyvin huonot mahdollisuudet saada asiansa kuulluksi ja harvat yritykset ovat valmiita muuttamaan toimintatapojaan näiden tapausten seurauksena.

Yksi tämän lausunnon kohteena olevan uuden sopimuksen tärkeimmistä tavoitteista onkin yritystoiminnasta johtuvien ihmisoikeusloukkausten uhrien oikeussuojan parantaminen.

Oikeudellisesti sitova yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskeva sopimus ei vie huomiota pois YK:n ohjaavista periaatteista ja niiden kansallisesta toimeenpanosta. Päinvastoin, prosessit tukevat toisiaan.

Se, että YK:n ihmisoikeusneuvosto yksimielisesti hyväksyi yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet vuonna 2011 kertoo siitä, että kansainvälisellä tasolla vallitsee jo

huomattavasti selkeämpi näkemys yritysvastuusta kuin 1900-luvun loppupuolella käynnissä olevien prosessien aikana, joihin ulkoministeriön laatimassa muistiossa viitataan.

Sopimusluonnoksen sisältö

Mielestämme on rohkaisevaa, että hallitustenvälisen työryhmän puheenjohtaja Ecuador on julkaissut sopimusluonnoksen hyvissä ajoin ennen työryhmän seuraavaa istuntoa, mikä antaa hyvän tilaisuuden sekä Suomelle että muille EU-maille osallistua rakentavasti neuvotteluihin ja keskittyä sopimuksen sisällön täsmentämiseen. Tulevissa keskusteluissa on syytä tarkentaa sopimustekstiä ainakin seuraavilta osin:

- **Yhteensopivuus ohjaavien periaatteiden kanssa**

Sopimuksessa tulisi YK:n ohjaavien periaatteiden mukaisesti viitata eksplisiittisesti yritysten vastuuseen kunnioittaa kaikkia kansainvälisesti tunnustettuja ihmisoikeuksia. Selkeyden vuoksi ja mahdollisten ristiriitatilanteiden välttämiseksi, yritysten ihmisoikeuksia koskevaa huolellisuusvelvoitetta (esisanat ja art. 9) tulisi täsmentää niin, että artikla on yhdenmukainen ohjaavissa periaatteissa käytettyjen sanamuotojen kanssa.

Myös keskustelua sopimuksen piiriin kuuluvista yrityksistä on syytä jatkaa rakentavassa hengessä. YK:n ohjaavat periaatteet koskevat kaikkia yrityksiä ja olisi luontevaa, että myös oikeudellisesti sitovassa asiakirjassa määritellyt velvoitteet ulotettaisiin koskemaan kaikkia yrityksiä niiden koosta, toimialasta, toimintaympäristöstä, omistussuhteista tai rakenteesta riippumatta.

- **Sidosryhmien kuuleminen**

Sopimusluonnoksen artiklan 9.2. mukaan yritysten huolellisuusvelvoitteeseen kuuluu merkityksellinen (meaningful) sidosryhmien kuuleminen. Mahdollisten ihmisoikeusloukkausten identifioimiseksi onkin ensisijaisen tärkeää, että kuullaan laajasti sekä niitä ihmisiä ja yhteisöjä, joihin yritystoiminta saattaa vaikuttaa, että muita sidosryhmiä.

Esimerkiksi tapauksissa, joissa globaalin tuotantoketjun alkuvaiheessa hyväksikäytetään lapsityövoimaa tai teetetään ylipitkiä työpäiviä, merkityksellinen muiden tuotantoketjun toimijoiden kuuleminen voi auttaa suomalaisia ja muita eurooppalaisia jälleenmyyjiä ja valmistajia ymmärtämään miksi eettisiä ohjeistuksia ei noudateta ja miten ostopolitiikkaa ja -käytäntöjä tulisi muuttaa, jotta ihmisoikeusloukkauksia ei tapahtuisi.

Sidosryhmäkonsultaatiota koskevaa artiklaa on kuitenkin syytä täsmentää, jotta siinä käytettävät prosessit olisivat mahdollisimman tehokkaita ja yhdenvertaisia.

Lisäksi sopimuksessa tulisi vahvistaa ihmisoikeuspuolustajien asemaa lisäämällä niitä koskevat eksplisiittiset viittaukset artikloihin 4 (määritelmät) ja 8 (uhrien oikeudet).

- **Uhrien oikeussuoja ja valvontamekanismi**

Ihmisoikeuksia koskevan huolellisuusvelvoitteen linkittäminen oikeudelliseen vastuuseen on tärkeää, jotta yritystoiminnasta johtuvien ihmisoikeusloukkausten uhreilla olisi pääsy oikeussuojan piiriin. Pidämme tervetulleena sitä, että uhreilla (sekä yksilöillä että yhteisöillä) on sopimusluonnoksen mukaan laaja oikeus tuoda tapauksia oikeudelliseen käsittelyyn (art. 4 ja 8) ja että tapauksia voidaan käsitellä myös yrityksen kotimaassa, vaikka ihmisoikeusloukkaukset olisivat tapahtuneet muualla. Uhrien näkökulmasta sopimusluonnoksessa mainittu käänteinen todistustaakka on myös tärkeä ja sopimustekstiä tulisikin vahvistaa niin, että todistustaakka huolellisuusvelvoitteen noudattamisesta olisi aina yrityksellä.

Sopimusluonnoksessa ehdotetaan myös asiantuntijakomitean perustamista toimeenpanon valvomiseksi. Olisi tärkeää, että komitealle annettaisiin myös mandaatti käsitellä tapauksia, vähintäänkin siinä tapauksessa että kansallisen tason oikeustoimet on käytetty.

Yllä mainittuja huomioita ei tule pitää kattavana listauksena ja sopimusluonnos tulee vaatimaan täsmennyksiä monelta osin. Ecuadorin sopimusluonnos on kuitenkin hyvä alku neuvotteluille.

Tarve sääntelylle on ilmeinen, sillä vapaaehtoiset toimet eivät ole tuottaneet tarvittavaa muutosta yritysten toiminnassa. Kansainvälinen yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskeva sitova sopimus parantaisi yksilöiden ja yhteisöjen suojelua yritystoimintaan liittyviltä väärinkäytöksiltä ja varmistaisi heille pääsyn oikeussuojakeinojen piiriin.

Kansainvälinen sääntely ja sen luoma tasainen pelikenttä on myös eurooppalaisten ja suomalaisten yritysten etu. Vastuullisesti toimivat yritykset kärsivät, jos kilpailijat toimivat ihmisoikeuksia kunnioittamatta. Epäreilut ja epäeettiset ja toimintatavat eivät saisi olla kilpailuetu.

EU:n ja Suomen tulisikin ihmisoikeuksien puolestapuhujina olla eturintamassa varmistamassa, että neuvotteluissa sopimuksen sisällöstä päästään lokakuussa pidettävässä hallitustenvälisen työryhmän istunnossa rakentavassa hengessä eteenpäin.

Pelastakaa Lapset
Save the Children

sask^{fi}

crash

Lisätietoja:

Lotta Staffans, toiminnanjohtaja, Eettisen kaupan puolesta ry, 040 573 0806, lotta.staffans@eetti.fi

Tytti Nahi, vaikuttamistyön päällikkö, Reilu kauppa ry, 040 772 4247, tytti.nahi@reilukauppa.fi